

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР З ПИТАНЬ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

ДЗК

Випуск 9/6

2014 р.

РОЛЬ ДІАСПОРИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ
ТА ЄДНАННЯ ЗАКОРДОННОГО УКРАЇНСТВА НАВКОЛО
ШЕВЧЕНКОВОГО ГЕНІЯ

(Оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами 2013–2014 рр.)

Українська діаспора є важливим демографічним, інтелектуальним, соціокультурним та інформаційним ресурсом нашої держави. Вона відіграє значну роль в утвердженні України як впливового учасника в галузі міжнародних відносин, адже потенційно являє собою потужний дипломатичний механізм.

Державна політика щодо закордонного українства – це система послідовних заходів держави, що передбачає свідому і цілеспрямовану співпрацю з українськими громадами і окремими особами за кордоном – громадянами інших держав або особами без громадянства, та країнами їхнього перебування з метою: розвитку національної свідомості українців, які проживають за межами України та зміцнення їхніх зв'язків з історичною батьківщиною; забезпечення прав та інтересів закордонних українців; створення необхідних умов для збереження, розвитку та виявлення ними власної національної самобутності; створення умов для залучення і ефективного використання інтелектуального, духовного та економічного потенціалу закордонного українства в процесі вітчизняного державотворення; підвищення позитивного міжнародного іміджу України тощо [1].

Відомо, що наша діаспора є однією з найчисленніших у світі: громадські організації українців діють у 42-х країнах світу і нараховують близько 20-ти мільйонів чоловік. Ефективно використати накопичений нею величезний капітал знань та можливостей – одне з першочергових завдань, які на сьогоднішній день стоять перед Україною. А це, в свою чергу, потребує нових підходів до співпраці, запровадження сучасних механізмів партнерства, тобто, більш ефективної державної стратегії стосовно власної діаспори, у тому числі й

в галузі культури, де Україна досягає найбільшого успіху, ілюструючи цивілізаційну спільність з країнами Європейського Союзу та іншими країнами проживання українців у світі.

Стосунки держави із закордонним українством регламентуються низкою важливих нормативно-правових документів, насамперед, Конституцією України та Законом України „Про правовий статус закордонних українців”. Задоволення національно-культурних потреб українців, які проживають за межами України, гарантує Закон України „Про культуру”. Важливою для реалізації визначених завдань є Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року, спрямована на забезпечення центральними та місцевими органами виконавчої влади співпраці із закордонними українськими спільнотами, збереження їх національно-культурної ідентичності, використання інтелектуального, культурного та духовного потенціалу для утвердження позитивного міжнародного іміджу України тощо [2, 3, 4].

Інституційну основу для взаємодії між державою і українцями, які проживають за межами батьківщини, склали міжнародні нормативно-правові акти, а саме: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин та ін.

Дискурс щодо ролі діаспори у посиленні міжнародних позицій України має місце як у суспільстві, так і в науковому середовищі. Втім, проблематика стосовно формату взаємовідносин держави з українцями, що проживають за її межами, має завжди дискусійне забарвлення. Так, з одного боку, українці зарубіжжя дорікають Україні за відсутність підтримки та формальної співпраці, а з іншого – Україна хоче, щоб діаспора більше працювала для підтримки „материнської” держави. Адже для багатьох країн – Індії, Ізраїлю, Китаю, Вірменії – співпраця із земляками за кордоном стала ефективним інструментом реалізації зовнішньої політики, коли діаспори впливають на позицію інших держав за умови підтримки їхньої діяльності державою-походження [5].

Світова практика доводить, що сучасні держави прагнуть використати свої зарубіжні спільноти як потужний націє- та державотворчий чинник розвитку, дієвий інструмент впливу в країнах проживання співвітчизників. До подібних заходів вдалася, приміром, Польща напередодні ратифікації договору про вступ до ЄС, активно використовуючи польські громади зарубіжжя з метою мобілізації громадської думки в державах ЄС на користь входження Польщі до європейської спільноти. Сьогодні такий досвід є важливим для України, зважаючи на її прагнення до реалізації євроінтеграційного процесу та посилення міжнародних позицій. [6].

Захист інтересів українства є характерним для традиції діяльності таких діаспорних громад, як Світовий Конгрес Українців (СКУ), Світовий конгрес українських молодіжних організацій (СКУМО). В цьому напрямі в Україні активно діють також громадські розгалужені структури – Українська Всесвітня Координаційна Рада (УВКР), Товариство „Україна–Світ” та інші. Усі вищезгадані організації беруть безпосередню участь у виробленні стратегії взаємин України та діаспори.

Активізувати процес лобіювання інтересів нашої держави за кордоном покликаний Світовий Конгрес Українців (СКУ). Ця 20-мільйонна організація, яка володіє доволі широким переліком інструментів для ефективного просування державних інтересів України на міжнародному рівні, стала важливим посередником у налагодженні системної, повноцінної співпраці з українськими громадами у світі.

28 серпня 2014 року Кабінет Міністрів України і Світовий Конгрес Українців підписали Меморандум про співпрацю, метою якого є „посилення взаємодії держави із закордонними українцями, захист людських, громадянських та національних прав українців у світі, утвердження незалежності і суверенітету України, забезпечення її територіальної цілісності, сприяння демократичному процесу в Україні, її євроінтеграційним та євроатлантичним прагненням”. Особливої уваги було надано питанням поширення у світі правдивої інформації про Україну; сприяння взаємодії держави з урядами країн перебування закордонних українців та розвитку українського громадського життя в діаспорі; розроблення програм, що поглиблюють зв’язки із закордонними українцями у галузі освіти і культури; сприяння розвитку української мови тощо. Підписи під цим важливим із стратегічної точки зору документом поставили Прем’єр-міністр України А. Яценюк та президент СКУ Є. Чолій, висловивши таким чином готовність до налагодження партнерських стосунків [7, 8, 9].

Намір налагодити систематичне спілкування у форматі довгострокового співробітництва виявили й молодіжні осередки діаспори, а саме – Світовий конгрес українських молодіжних організацій (СКУМО). 26 серпня у приміщенні Івано-Франківської обласної державної адміністрації у рамках проведення Форуму української молоді діаспори „Франківськ – 2014” відбулося підписання Меморандуму про співпрацю між Міністерством молоді та спорту України і СКУМО. За словами голови цієї організації М. Гочака, ця угода є досить важливим кроком, адже минула влада не розглядала варіантів взаємодії з українською молоддю діаспори. Позитивним чинником у побудові нових партнерських відносин став діалог із новою владою, який буде, на його думку, підґрунтям у подальшій систематичній співпраці.

Щодо самого Форуму, участь у ньому взяли представники 39 українських молодіжних організацій із 23 країн світу, щоб обговорити питання розбудови і зміцнення України. Як зазначив у своїй доповіді М. Гочак, наша земля переживає нелегкий період своєї історії, а недавні події згуртували народ не тільки в середині країни, а й усе світове українство. Нині молодь української діаспори особливо ініціативна, зокрема у планах організації – створення медіаплатформи, яка об'єднає всі засоби масової інформації України та діаспори.

Створення єдиного інформаційного простору – вкрай важлива справа, наголошували учасники форуму, оскільки далеко не всі закордонні українці мають змогу дізнаватися, що насправді відбувається в Україні. І навпаки – на батьківщині громадяни мало обізнані з життям українців у діаспорі. Такий інформаційний майданчик сприятиме просуванню серед світової спільноти не тільки українських політичних або економічних інтересів, але й національної культури, мистецтва, мови тощо. А завершився молодіжний форум „Діаспорою Фест” – заходом, що представляє мистецтво сучасної діаспори [10, 11, 12].

Культура – саме той елемент, що тримає поняття „нація” і „народ”. Є речі, які вивищують людину з буденного. А українська нація має багату культуру. Аби вона лише формувалася в сприятливих умовах... Ці слова належать Голові Української Всесвітньої Координаційної Ради (УВКР) і великому шанувальнику української культури М. Ратушному. Він ось уже два роки очолює організацію і в інтерв'ю для часопису „Культура і життя” поділився своїм баченням взаємовідносин між Україною та діаспорою на сучасному етапі.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день УВКР нараховує понад 382 громадські організації із 42-х країн світу та України, а основною метою їхньої діяльності є сприяння зміцненню й розбудові незалежної, соборної, демократичної держави, утвердженню інтересів України та закордонного українства в усіх сферах буття.

На думку М. Ратушного, сьогодні українцям світу досить легко спілкуватися і єднатися за допомогою Інтернету. Та головне – зберегти національну ідентичність, усвідомлювати і передавати своїм дітям цю ідентичність в умовах асиміляції. Тоді діаспора буде посилювати Україну. В той же час, нам необхідно ще навчитися працювати з етнічними меншинами так потужно, як це робиться у багатьох державах світу.

На жаль, на сьогоднішній день в Україні відсутня програма повернення українців, яка, до прикладу, є в Казахстані, хоча про це постійно, ось уже років двадцять, ведеться мова. Навіть у Грузії є Міністерство діаспори, а в Азербайджані – Державний комітет по роботі з діаспорою. Так, голова УВКР

вважає, що українці б поверталися в Україну, якби для них створювалися необхідні для цього умови [13].

Закордонні українці наразі надіються, що нарешті буде створено окремий державний орган виконавчої влади по роботі з діаспорою. Саме таку ініціативу було озвучено під час наради в Кабінеті міністрів України, присвяченої питанням удосконалення координації роботи із закордонними українцями, під головуванням віце-прем'єр-міністра України О. Сича у серпні поточного року. Зокрема, віце-прем'єр-міністр пояснив, що чинним законодавством передбачено існування відповідного центрального органу виконавчої влади, але з різних об'єктивних і суб'єктивних причин його функції тепер виконують Міністерство закордонних справ, Мінкультури і Держкомтелерадіо. Він підкреслив, що така інституціональна роз'єднаність зусиль, кадрів і ресурсів є особливо неприйнятною в умовах, коли закордонне українство демонструє найвищу готовність надати всебічну допомогу Україні в часи її протистояння зовнішній агресії. Тож, за підсумками наради було вирішено спростити процедуру підготовки та видачі посвідчень українцям за кордоном, підготувати проекти нормативних змін, які дозволять розширити повноваження та представництво Національної комісії з питань закордонних українців, а також опрацювати питання створення єдиного центрального органу виконавчої влади з питань співпраці із закордонними українцями шляхом реорганізації підрозділів, які зараз займаються цими питаннями в інших органах виконавчої влади [14].

Наразі стає очевидним, що тільки дієвий інституційний механізм разом із глибоким розумінням ролі світового українства дадуть нашій державі змогу побудувати взаємовигідні, стабільні партнерські, або навіть, дружні відносини із закордонним українством. Натомість, що може бути кращим за безпосередній контакт і „живе” спілкування можновладців із власною діаспорою, адже такі зустрічі мають більший шанс стати дійсно результативними.

Так, наприкінці вересня Міністр культури України Є. Нищук на запрошення президента Українського конгресового комітету Америки Т. Олексій перебував із робочим візитом у США, де у складі офіційної урядової делегації на чолі з Прем'єр-міністром України А. Яценюком взяв участь у 69-й сесії Генеральної асамблеї ООН, а також у роботі першої Світової конференції з питань корінних народів, яка проходила у її рамках.

Плідною виявилася зустріч Міністра з представниками української громади, яка проходила 24 вересня в Українському домі у Нью-Йорку. Її головною темою стали виклики сьогодення, перед якими постала як Україна в цілому, так і культурна сфера зокрема, а також перспективи співпраці. Зі свого боку представники діаспори запевнили у своїй безперечній підтримці українського народу [15].

У рамках цього робочого візиту Міністр культури також відвідав український дитячий центр „Барвінок”, що на околиці міста Йонкерс у штаті Нью-Йорк. Його директор С. Хмурковська ознайомила делегацію Міністерства культури з історією заснування та діяльністю закладу. За її словами, ідея створення дитячого навчально-виховного центру виникла через практично повну відсутність у США дошкільного навчання. Тож, „Барвінок” створили на базі школи українознавства, яка вже 12 років функціонує у Сполучених Штатах. Суттєву увагу під час навчання у закладі надають вивченню українських традицій – обрядових, святкових, доносять основи прикладних мистецтв, знайомлять з писанкарством, аплікацією, живописом, музикою, а також з українською пісенною та поетичною спадщиною.

Про Україну викладачі розповідають дітям в „Барвінку” українською мовою, тут відбувається знайомство із потужним національно-мистецьким спадком українців, що є надзвичайно важливим для дитячого розвитку та становлення світосприйняття. Втім, чи не найголовніше для дітей та їх батьків – це створення можливості для спілкування, налагодження поза навчальним процесом тісних контактів, таких корисних для існування та функціонування української громади за кордоном. Нині у закладі навчаються 22 дитини 2–5 років не лише з родин українських мігрантів, а й такі, чиї сім’ї не мають спільних з Україною коренів – з Малайзії, США тощо.

Міністр був особливо зворушений щирістю, з якою діти промовляли українське слово, співали українських пісень. „Можливо, – зазначив він, – зараз вони це роблять напівсвідомо, але, разом з тим, в них закладається та істинна любов до України, те правдиве усвідомлення світу навколо. І важливо, що все це йде саме через нашу культуру, традиції – основу кожної нації, а надто такої духовно багатой, як Україна. Увага до дитячої творчої освіти – один зі стратегічних напрямків для розвитку держави, особливо в таких складних обставинах, у яких зараз опинилась Україна”.

Вихованці дитячого садка представили гостям не тільки свою концертну програму, але й виставку творчих робіт, окреме місце серед яких посіли малюнки, присвячені Україні та українським військовим, які захищають Батьківщину на сході України. Від імені вихованців та батьків директор „Барвінку” вручила Є. Нищуку дитячі малюнки з проханням щодо їх подальшої передачі українським військовим для підтримки їхнього бойового духу.

Зустріч проходила за участю представників Генерального консульства України в Нью-Йорку та української громади Йонкерсу, української греко-католицької церкви, а також батьків вихованців [16].

Вагомим кроком у напрямі налагодження системної, повноцінної співпраці із закордонними українцями можна назвати ініціативу голови Волинської обласної державної адміністрації Б. Клімчука та голови Волинської

обласної ради В. Войтовича, які організували зустріч представників установ культури і громадських неурядових організацій Волині з українцями Польщі та Білорусі.

Форматом зустрічі було обрано форум, який проходив 22 і 23 жовтня 2013 року в обласному центрі Волині – Луцьку. Під час його роботи учасники мали можливість поділитися своїми думками й напрацюваннями щодо вироблення певних механізмів взаємодії між сторонами.

Від української громади в Польщі у заході взяли участь члени Головної управи Об'єднання українців у Польщі: голова Щецинського відділу ОУП І. Сирник, голова Ольштинського відділу ОУП С. Мігус, а також голова Українського товариства в Любліні Г. Купріянович. Українську громадську організацію Берестейщини в Білорусі представляла делегація, яку очолював голова об'єднання М. Петрович. У президії поряд з ініціаторами сиділи й українські дипломати, а саме генеральний консул України в Любліні І. Грицак та генеральний консул України в Бересті О. Мисик.

Всі українці, незалежно від місця проживання, хочуть бачити Україну розвинутою, незалежною європейською державою – на цій тезі наголошував голова Волинської облдержадміністрації Б. Клімчук, виступаючи перед учасниками зустрічі. Зокрема він зазначив, що підтримка українців за кордоном є обов'язком і держави, і місцевої влади, і кожного свідомого громадянина України. Адже сьогодні, коли наша держава робить перші реальні кроки у напрямі свого споконвічного європейського вибору, дуже важливо мати „послів доброї волі” в інших державах, всюди, де живуть українці.

У той же час, Генеральний консул України в Любліні І. Грицак звернув увагу на такий невтішний факт, як повномасштабна асиміляція українців, що проживають поза межами України, особливо це стосується молоді. На його думку, українцям не вистачає гордості за себе, за Україну, за українську мову, якої вони почасти цураються, намагаючись розчинитися на теренах країни проживання.

Закордонним українцям вкрай необхідний постійний контакт з вітчизною, допомога духовної батьківщини. Та йдеться скоріше не стільки про матеріальну допомогу, але про ідеологічну присутність України в діях українських громад. Наприклад, одне тільки Об'єднання українців у Польщі має майже сто гуртків, розсіяних по всій країні, а це – готові представництва України, що мають досвід діяльності у сфері культури й освіти. Втім, лише зрідка, найчастіше завдяки особистим контактам, доходить до організації спільних культурно-мистецьких, або освітніх проектів.

Ідея побудови системної співпраці, а не формальних зустрічей при нагоді, виникла не випадково. Форум, присвячений налагодженню взаємозв'язків України, а точніше Волинської області з українцями, які живуть в Польщі та

Білорусі, став довгоочікуваною подією для всіх його учасників. Тепер треба сподіватися, що ця зустріч започаткує зміни в підході держави до закордонного українства в цілому – без цього складно говорити про майбутнє партнерське співробітництво. На глибоке переконання сторін, закордонні українці можуть і повинні стати рівноправними партнерами України. А підтримка держави дозволила б українцям за кордоном зрозуміти, що вони не поляки чи білоруси українського походження, а повноправні члени української нації, які зберігають українську ідентичність, національну культуру. Саме це може надати почуття гордості за свою духовну батьківщину [17].

Висвітлюючи взаємозв'язок українських діаспорних громад із „материнською батьківщиною”, очевидно, неможливо обійти увагою одну з головних тем, яка особливим чином згуртувала і продовжує єднати українців усього світу духовно протягом майже двох років – йдеться про підготовку та відзначення ювілею поета і художника, великого Кобзаря, Пророка української нації Т. Шевченка.

Безперечно, Т. Шевченко – одна з найвидатніших постатей нашого народу. Подекуди його називають „великим діаспорянином”, адже за кордоном поет провів більше років свого життя, аніж в Україні. Розпорошені долею по різних країнах світу, українці діаспори шукали зв'язки зі своїм народом і саме Т. Шевченко як уособлення України став об'єднуючим началом для світового українства [13].

Цього березня виповнилося 200 років від Дня народження Великого Кобзаря. І як сто років тому, так і сьогодні, українці всього світу вшановують пам'ять людини, яка залишила своїм нащадкам „вічне світло свого генія”, що „з кожним роком яскравіше освітлює Українській Нації, живим, мертвим і ще ненародженим землякам Шевченка, вказану ним Велику Мету і шлях до неї” [18].

Маючи на меті забезпечення міцних, стабільних, культурних міжлюдських зв'язків з українською діаспорою, 5 липня 2014 року Рада директорів Світового Конгресу Українців прийняла рішення про встановлення ювілейної відзнаки „200 років з дня народження Тараса Шевченка”. Відзнакою у вигляді нагрудного знака із зображенням Кобзаря СКУ нагороджуватиме тих, хто зробив значний особистий внесок у популяризацію творчої спадщини та вшанування за межами України духовного провідника українського народу [19].

Серед масштабних мистецьких проектів, ініційованих Світовою комісією з відзначення 200-ліття від дня народження Т. Шевченка при СКУ, можна згадати всеукраїнський проект – „Пересувні виставки мистецьких творів на Шевченківську тематику”, в якому беруть участь українські громадські організації діаспори. Акція триватиме протягом усього 2014 року в країнах

проживання діаспорян. У її рамках експонуватимуться тематичні живописні, акварельні, графічні, керамічні твори, скульптури малих форм, мозаїка, gobelени, вишивка тощо авторства як українців, так і представників інших національностей.

Ключова роль у проведенні пересувних виставок відводиться українським крайовим центральним репрезентаціям СКУ, які координують роботу в країнах свого проживання та підтримують тісний зв'язок зі Світовою комісією з відзначення ювілею Т. Шевченка при СКУ. Після завершення ювілейного року буде видано фотоальбом кращих виставкових робіт у різних країнах світу [20].

Чимало акцій відбувається також під егідою Української Всесвітньої Координаційної Ради (УВКР). Так, наприклад, було виготовлено ювілейну медаль „200-річчя Тараса Шевченка” і 9 березня, на Чернечій горі в Каневі, проведено церемонію нагородження першими ювілейними відзнаками деяких представників діаспор.

Колись, перебуваючи у засланні в Казахстані, Т. Шевченко посадив там вербу, піклувався про неї і дерево прижилося. Згодом від цієї верби було висаджено пагони в Україні, а саме – у Львові, в Стрийському парку. Відтак в УВКР народилася ідея продовжити цю добру традицію й висадити пагони верби всюди по світу, де живуть українці. Сьогодні, з ініціативи організації, легендарна верба зазеленіла в Австралії, Америці, Канаді, Великобританії, Франції, Німеччині, щоб символічно з'єднати українців діаспори [13].

Важко переоцінити роль Т. Шевченка у справі виховання підростаючого покоління, особливо, якщо йдеться про маленьких українців зарубіжжя, яким конче необхідно мати моральний орієнтир, приклад великої любові до духовної батьківщини.

Наприкінці 2013 року Товариство „Україна–Світ” і Міністерство культури України вже удев'яте провели традиційну культурно-мистецьку акцію для дітей українського зарубіжжя „До вас їде український Миколай”. Цього разу її було присвячено 200-річчю від дня народження Т. Шевченка.

Видовищні театральні постановки, які на високому професійному рівні представили фольклорну спадщину українських Різдвяних свят, а також заходи із нагоди ювілею Т. Шевченка, відбулися у країнах проживання української діаспори – Словаччині, Італії, Австрії, Угорщині.

Мистецьке наповнення театральних вистав забезпечував Київський академічний театр українського фольклору „Берегиня”, а висвітлював перебіг подій державний телевізійний канал „1+1”, який робив включення-репортажі з місць проведення акцій. Глядачами мистецької програми були учні українських шкіл, батьки, члени українських громад тощо. До святкової програми діти діаспори готувалися заздалегідь, вивчаючи вірші Великого Кобзаря і твори за новорічною тематикою.

Перші концерти відбулися у Словаччині, в Пряшеві, на сцені Національного театру імені Духновича. Концерт відбувся також в українському дитячому садочку міста. Присутні на заході Генеральний консул України в Пряшеві О. Бенч і Голова Центральної Ради Союзу русинів-українців Словаччини П. Сокол подякували Міністерству культури України та артистам за чудові вистави.

Українська громада італійського міста Местру „Україна плюс” і діти місцевої української школи „Перша ластівка” зустрічали мистецьку групу з України в приміщенні міського клубу. Тепла атмосфера, яка єднала артистів з глядачами в залі, дала можливість маленьким школярам познайомитися з українськими народними звичаями і самим виступити перед Миколаєм в кінці концерту в ролі артистів, виконуючи поетичні твори Т. Шевченка. Кожна дитина отримала від Миколая подарунок та книги від Української Всесвітньої Координаційної Ради.

Вщент заповнений глядачами був і концертний зал театру Via Andrea в Римі. Разом з учнями української школи „Пристиж” та їх батьками виставу дивилися представники Посольства України в Італії та римської Міської ради, а серед них – перша громадянка України, яку обрали радником з питань країн Східної Європи в Римі, Т. Кузик. Вона передала листи від мерії міста і Центральної Координаційної Ради Українських Товариств в Італії з подякою Міністерству культури України й театру „Берегиня” за чудову і вдалу мистецьку акцію.

Одним з найсвятіших для кожного українця місць в Італії є Собор Святої Софії в Римі, на території якого українською громадою побудовано пам’ятник Т. Шевченку. Артисти театру разом з українською громадою провели на території цього собору урочистий концерт та поклали квіти біля підніжжя монумента.

А от учні Віденської української школи при парафії св. Варвари та Української Суботньої школи у Відні, що тісно співпрацює з Міжнародною Українською Школою в Києві, зустрічали свято Миколая в українських вишиванках. Прекрасна барокова зала міської ратуші у Відні на декілька годин стала частиною української землі. На концерті був присутній Посол України в Австрії А. Березний разом з працівниками посольства.

Заключний концерт культурно-мистецької акції „До вас їде український Миколай” пройшов у залі Будинку культури молоді Ференцвароша в Будапешті. Святкове дійство знімали на камери представники трьох національних телекомпаній Угорщини. Голова Європейського Конгресу Українців Я. Хортяні у своєму вітальному виступі зазначила, що заходи, подібні цьому, мають величезне значення для виховання дітей українського

зарубіжжя у душі любові до України та української мови, для збереження і поширення у світі українських культурних традицій [21].

Низку масштабних акцій у рамках відзначення 200-річного ювілею Кобзаря організував Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою при Національному університеті „Львівська політехніка” (МІОК), який належить до провідних вітчизняних наукових інституцій. Ще у 2010 році тут вперше в країні було започатковано проект „Відкриймо для України українську діаспору” з метою ознайомлення громадськості з роботою як окремих громад, так і особистостей, які працюють задля утвердження позитивного образу нашої держави в світі [22].

У 2013-му, готуючись до шевченківського свята, МІОК спільно із Львівською обласною Малою академією наук учнівської молоді ініціювали сучасний та амбіційний проект „Пізнаємо Шевченка разом!”, який відкрив цикл інтерактивних зустрічей – за допомогою мережі Інтернет – українських дітей зарубіжжя з авторитетними викладачами та дослідниками Т. Шевченка з України. Тематика зустрічей охопила цікаві аспекти життя і творчості Кобзаря, значення і вплив його постаті на українську історію і культуру. Завдяки участі в проекті українські діти за кордоном збагатилися знаннями. Крім того, такі інтерактивні зустрічі в режимі реального часу, за допомогою програми SKYPE, сприятимуть поглибленню діалогу між українськими школами за кордоном та провідними науковцями і викладачами в Україні [23].

Насправді зворушливим виявився ще один дитячий проект Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою, у ході якого малеча діаспори (від трьох до семи років) із 23-х країн світу – Бразилії, Німеччини, Швеції, Іспанії, Португалії, Туреччини, Канади, Грузії, Словенії, Великої Британії, Франції, Латвії, Естонії, Норвегії, Польщі, Молдови, Румунії, Нідерландів, Росії, Казахстану, Італії, США і, звісно, України – на відеокамеру читали вірші з „Кобзаря” Т. Шевченка. Запис розміщено на Медіапорталі української діаспори „VIDIA” [24].

І вже в березні цього року до дня народження Т. Шевченка студенти Українського католицького університету та Університету банківської справи НБУ організували масштабний проект – флеш-моб „Весь світ читає Шевченка” за участю представників української діаспори з 23-х країн світу.

Акція стартувала в кожній з країн о 12:00 за місцевим часом, коли учасники розпочинали декламувати „Заповіт”, – у Мельбурні (Австралія), Владивостоці (Росія), в Україні та країнах Центральної і Західної Європи, Кейптауні (ПАР), і, нарешті, в Бразилії й містах США та Канади. Особливо активними виявилися країни, де компактно проживає українська діаспора, це – Польща та США. Так, „Заповіт” читали в Любліні, Варшаві, Гданську, Кракові, а також в багатьох містах Америки: у Денвері, Філадельфії, Вашингтоні.

Окрім „Заповіту”, учасники співали пісень, читали поезію та прозу Т. Шевченка, обговорювали події в Україні тощо. До акції також долучалися і в Україні [25].

Унікальний проект було реалізовано на базі Київського національного інституту культури і мистецтв (КНУКіМ) – скайп-конференцію „Землякам моїм в Україні і не в Україні...”, присвячену 200-річчю від дня народження Великого Кобзаря. У ній взяли участь митці і науковці України, Канади, Литви, Італії, Республіки Башкортостан (РФ).

Організатори заходу – факультет музичного мистецтва КНУКіМ і Печерська районна в місті Києві адміністрація. Основна мета – вшанування пам’яті великого українського поета і мислителя Т. Шевченка як постаті світового значення, а також поєднання українців материнської території із закордонними українцями засобами поезії Т. Шевченка і пісень на його вірші.

Учасниками мистецького заходу від КНУКіМ стали: фольклорний ансамбль „Кралиця”, академічний хор „ANIMA”, український народний хор імені Станіслава Павлюченка. Від світової української діаспори скайп-партнерами конференції стали: український бандурист австралійського походження, композитор, викладач, докторант ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України В. Мішалов (Австралія, Канада); директор Уфимської філії МДГУ ім. М. Шолохова, керівник наукового центру україністики, співголова об’єднання українців Росії, Федеральної національно-культурної автономії українців Росії, дослідник історії українців Башкортостану В. Бабенко; етнолог, керівник Науково-методичного центру з дослідження слов’янських культур і мов Уфимської філії МДГУ ім. М. Шолохова, дослідник історії українців Урало-Поволжя, співробітник Наукового центру україністики Д. Чернієнко; доцент кафедри психолого-педагогічної й гуманітарної освіти, співробітник Наукового центру україністики Ю. Сіренко; голова громадської організації українців Башкирії В. Дорошенко (Республіка Башкортостан, РФ); голова ради клубу української традиційної культури та фольклору „ПРОСВІТ”, художній керівник ансамблю пісні і танцю „ВІТІНС” Клайпедського університету І. Пятрульонієне (Литва); доктор наук, професор Академії мистецтв міста Мачерата О. Румянцев (Італія).

Надзвичайна можливість спілкування із представниками української діаспори, які не лише по одному виходили на зв’язок з аудиторією, але й мали можливість одночасно комунікувати з усіма співбесідниками скайп-заходу, приємно вразила учасників Інтернет-спілкування. У ході цього діалогу творчі колективи Факультету музичного мистецтва КНУКіМ продемонстрували неосяжність генія Т. Шевченка у мистецькому втіленні народнопісенної традиції України і сучасних композиторських пошуків – академічний хор „ANIMA” заспівав новий твір відомої української композиторки Л. Дичко на

вірш „Утоптала стежечку через яр”, а фольклорний ансамбль „Крालиця” подарував усім унікальне виконання народної пісні з Чернігівщини на вірш Кобзаря „Защебетав соловейко”.

Звучала поезія Т. Шевченка в українських піснях у виконанні представників з інших країн. Так, литовське жіноче тріо з Клайпеди привітало всіх куплетом пісні „Зоре моя вечірняя”, а уфимські співачки-українки завзято й емоційно проспівали „Якби мені черевики” та „У перетику ходила”. Виконання кожного твору супроводжувалося справжніми оваціями. По закінченні заходу один з учасників конференції – Д. Чернієнко з Уфи – у вітальному листі, зокрема, наголосив: „Мої колеги задоволені, це була дуже хвилююча мить. Такого прямого спілкування дуже не вистачає нам в діаспорі. Треба якось подумати, щоб частіше робити подібні зустрічі”.

Дослідник кобзарства В. Мішалов, у свою чергу, розповів про свої органологічні (інструментознавчі) дослідження картин Т. Шевченка. А литовські учасники скайп-спілкування повідомили про заходи до 200-річного ювілею Великого Кобзаря, що відбувалися в їх країні, зокрема вони повідомили, що відеоконференцію дивляться у прямому ефірі на Першому національному каналі Литви і ще на території кількох прибалтійських держав. А співголова Федеральної національно-культурної автономії українців Росії В. Бабенко, розповівши про „Шевченківські читання” на Південному Уралі, звернувся у фіналі зустрічі із закликом зберегти Україну, щоб усі українці світу об’єдналися і доклали максимум зусиль для збереження миру і процвітання нашої держави. Після цих слів усі українці діаспори разом з українським народним хором імені С. Павлюченка, стоячи заспівали „Реве та стогне Дніпр широкий” і молитву за Україну „Боже, великий, єдиний”. Отже, такі заходи є унікальною можливістю живого спілкування та об’єднання українців різних держав, а також неоціненним досвідом спільного музикування в Інтернет-мережі [26].

Примітно, що українські емігранти, як і Т. Шевченко свого часу, плекали надію на тимчасовість їхнього перебування на чужині. Частина з них вбачала своє завдання у тому, щоб зберегти архівні та бібліотечні колекції та колись повернути їх незалежній Батьківщині. Чималу частку цих колекцій було вивезено задля порятунку від знищення. Інші документи створювалися вже в умовах еміграції.

Після здобуття Україною незалежності представники діаспори почали говорити про необхідність створення у Києві спеціалізованої установи для зберігання таких документів. І тільки у 2007 році було створено Центральний державний архів зарубіжної україніки (ЦДАЗУ), який за сім років свого існування перетворився у потужну загальноукраїнську інституцію по

зберіганню та науковому використанню значного масиву архівних, бібліотечних і музейних колекцій [27].

Так, за роки існування ЦДАЗУ назбирався чималий об'єм документів, присвячених життю і діяльності Т. Шевченка. Серед них: документи, присвячені вшануванню пам'яті Т. Шевченка українцями діаспори різних країн; відображення постаті Кобзаря та його творчості на сторінках дитячої і юнацької періодики; українські науковці та письменники еміграції про Т. Шевченка; перевидання творів Кобзаря серед закордонних українців та їх переклади іноземними мовами; встановлення пам'ятників та створення музею Тараса Шевченка в еміграції; популяризація постаті та творчості Т. Шевченка українцями діаспори.

Чимало архівних документів, зібраних українцями Франції, Румунії, Чехословаччини, Німеччини, Канади, США тощо. Це і статті з часописів, і оголошення, або програмки святкових концертів, урочистих вечорів на шану Кобзаря, а також книги, фотографії у друкованих виданнях та поштові листівки.

Багатогранну творчість Т. Шевченка представлено на сторінках дитячої та молодіжної періодики: „Веселка”, „Молоде Життя” (США); „Дитяча Зірка”, „Наше Слово” (Чехословаччина), „Крилаті” (Канада) тощо, де опубліковано вірші поета, вміщено його портрети, подано статті про відзначення роковин із дня його народження учнями українських шкіл діаспори.

Крім того, українці діаспори проводили серйозні наукові дослідження з питань шевченкознавства. Серед них: праці Я. Славутича, Я. Рудницького, Ю. Бойка та ін. Загалом у фондах ЦДАЗУ представлено чимало книг і статей, які представляють Т. Шевченка не лише як поета і художника, але і як філософа, ідеолога, педагога, історіософа, а також борця за правду і волю.

Напрочуд численною виявилася поезія української діаспори, присвячена Т. Шевченку. Це і вірші широко відомих авторів, таких як Є. Маланюк, Яр Славутич, М. Маморський (Р. Завадович), і менш знаних в Україні поетів – О. Стефановича, В. Щербака, В. Лесича (В. Кіршак), П. Сохи. Цінним документом, що зберігається у фондах ЦДАЗУ, є поетичний твір Олекси Карманюка (А. Коршнівського) „Молитва до Тараса”.

Поширюючи інформацію про життя і творчість поета, українці діаспори активно займалися перевиданням його творів на чужині, здійсненням їх перекладів іншими мовами. У ЦДАЗУ широко представлено документи, що стосуються перевидання „Кобзаря” у Празі (в 1876, 1940 рр.), Оттаві (1961 р.); переклади Т. Шевченка словацькою, англійською, чеською, польською, македонською та іншими мовами.

Постать Т. Шевченка і його творчість широко популяризуються за кордоном, про що свідчать численні документи, представлені у фондах ЦДАЗУ: видання пропам'ятних книг, випуск марок і медалей із зображенням поета, його

„Кобзаря” та славнозвісного „Заповіту”; написання п’єс і покладення його текстів на ноти; друк портретів і листівок із зображенням митця; створення кінофільмів на шевченківські теми; проведення виставок тощо. Документи свідчать про різноманітність заходів із вшанування Великого Кобзаря, до яких вдавалася українська громада світу [28].

Нещодавно в Центральному державному архіві зарубіжної україніки відбулося відкриття цікавої документальної виставки під назвою „Біля витоків Світового конгресу вільних українців”. Експозицію присвячено спробам українців об’єднатися довкола єдиної потужної організації. Представлені на виставці документи охоплюють період 1930-х–1960-х років, зокрема це: листи, комунікати, повідомлення, звернення, маніфести Пан-Американської української конференції, Українського конгресового комітету Америки, Комітету українців Канади, проект статуту СКВУ, списки членів та плани роботи програмової комісії, публікації у пресі, фото видатних діячів тощо. Усі репрезентовані документи висвітлюють багаторічну невтомну працю української громади за кордоном, яка увінчалася проведенням у 1967 р. Першого Світового конгресу вільних українців [29].

Звеличення постаті Т. Шевченка відбувалося в еміграції також і шляхом зведення пам’ятників.

Сьогодні ім’я активного культурного і громадського діяча, автора створення світової монументальної Шевченкіани В. Іваницького, на жаль, в Україні відомо небагатьом. Проте, його без перебільшення можна назвати унікальною особистістю. Як почесний громадянин Львова, свій останній притулок він знайшов на Личаківському цвинтарі, де на його могилі встановлено скульптурну композицію із включенням мініатюрних барельєфних зображень декількох з пам’ятників Т. Шевченку його авторства.

Для цього невтомного ентузіаста і справжнього українця увічнення пам’яті Великого Кобзаря стало найдорожчою справою життя. Серед української діаспори В. Іваницький був відомою постаттю: в унікальній за своєю значимістю книжці С. Лазебника „Закордонне українство: витoki та сьогодення” спогадам про нього присвячено окремий розділ „Покликання Василя Іваницького”. За кордоном його добре знали й поважали за відданість українській громаді, організацію будівництва пам’ятників Т. Шевченку по всьому світу.

Майбутній організатор будівництва пам’ятників Кобзарю народився 18 січня 1918 року на Івано-Франківщині. Ще в дитинстві у батьківській оселі на стіні висів портрет геніального поета, до якого підліток ставився з великою пошаною. Значний вплив на хлопчика мав Кобзар, він рано почав його читати, захопився творчістю поета. З України виїхав 1937 року. Навчався в Польщі, Німеччині. Здобув ступінь доктора економічних наук. 1946-го року емігрував

до Аргентини. Займаючись у Буенос-Айресі бізнесом, він виявив себе активним організатором української громади в цій країні, очоливши Українську центральну репрезентацію. Згодом виступив одним з ініціаторів створення у 1967 році Світового конгресу вільних українців (нині Світовий Конгрес Українців).

Більшість Кобзаревих монументів, зведених за участю В. Іваницького на теренах Північної та Південної Америки, – справжні пам'ятники-подарунки місцевим українським громадам, які вражають високою майстерністю скульпторів у відтворенні образу Шевченка. Утім, увічнення Шевченкової пам'яті було лише одним із виявів багатогранної натури ентузіаста своєї справи. Крім встановлення пам'ятників, він ще активно допомагав освітнім закладам України, організовував гастролі українських виконавців в Аргентину, Бразилію, Канаду. Торік у газетній публікації „Історія монументів Кобзареві” („День”, №159–160/2013) мистецтвознавець Я. Кравченко ґрунтовно дослідив питання про появу пам'ятників, встановлених на честь геніального поета, і в самій Україні. Отож, сьогодні саме час звернути увагу на чималий внесок В. Іваницького в увічнення пам'яті Кобзаря по всьому світові.

До речі, В. Іваницький входив до складу громадського комітету зі спорудження у 1964 році пам'ятника Т. Шевченку у Вашингтоні, США. За оцінкою знаних експертів, дійсний член Королівської академії мистецтв Канади, скульптор Лео Мол (Л. Молодожанін) та архітектор Р. Жук створили чи не найцікавіший образ поета, образ того Шевченка, який у свої 26–30 років написав поеми „Гайдамаки”, „Великий льох”, „Невольник”, поезії „Чигирине, Чигирине”, „Сон”, „Розрита могила” тощо. 34-й президент США Д. Ейзенхауер у своєму виступі на відкритті пам'ятника високо оцінив його як такий, „що дає моральну силу боротися проти тиранів”. Відтоді минуло достатньо часу, аби з певністю констатувати: істинності ці слова не втратили [30].

У цьому році українська громада США вшанувала 50-річний ювілей відкриття легендарного пам'ятника у Вашингтоні. У своєму коментарі до події Посол України в США О. Моцик наголосив, що така дата є святом українства, адже люди приходять до Кобзаря, аби відчутти себе частиною великого українського народу.

Громада довго працювала для того, щоби пам'ятник Т. Шевченку з'явився. І дійсно, історія його зведення у столиці Сполучених Штатів була дійсно драматичною й тривала майже п'ять років поспіль. Тоді комуністичні антиукраїнські сили настирливо домагалися від Конгресу США скасування ухваленого закону про спорудження монумента. Навіть після освячення майданчика під будівництво ними робилися спроби переглянути це питання.

На щастя, спільними зусиллями української діаспори і всіх небайдужих людей пам'ятник в Америці з'явився. В урочистій церемонії його відкриття, а

проходила вона 27 червня 1964 року, брали участь понад сто тисяч людей з Канади, Аргентини, Бразилії, Великої Британії, Німеччини, Франції, Бельгії, Австралії. Примітно, відкриття української святині не залишилося поза увагою тодішнього президента США Д. Ейзенхауера. Зокрема, він зауважив: „Величний похід від монумента Вашингтону до пам'ятника Тарасу Шевченку запалить тут новий світовий рух у серцях, умах, словах і справах людей, безперервний рух – в ім'я незалежності та волі всіх народів та всіх поневолених націй в усьому світі” [31].

У сусідній із США Канаді наприкінці весни відбулася урочиста церемонія відкриття погруддя Великого Кобзаря. Організатор проекту – Комітет із встановлення пам'ятника Т. Шевченку в місті Квебек (Канада) на чолі з Р. Купчинською. Погруддя знаменитого українця встановили на Алеї всесвітньовідомих поетів міста. Автор скульптури – канадський митець українського походження О. Лесюк. Українську громаду привітав Президент СКУ Е. Чолій [32].

Пам'ять про багатогранний талант Т. Шевченка щоразу оживає на сторінках книжок, що їх українці діаспори присвячують життю, творчості та величчю духу Пророка української нації.

„Тарас Шевченко. Поет України” – така книжка побачила світ на далекому Південноамериканському континенті у квітні 2014-го. У бразильському місті Куритіба, в приміщенні Законодавчої асамблеї штату Парана, її було презентовано широкій громадськості.

Мистецька подія стала знаковою в житті країни, де сьогодні проживає понад півмільйонна українська діаспора. Ще в 1891 році на бразильську землю ступили перші переселенці з України – працюючі, тямущі й чутливі до краси хлібороби. Так склалося, що саме штат Парана став центром їхнього єднання у велику і дружну етнічну духовну родину, яка не лише береже традиції і мову народу своєї прабатьківщини, а й налагодила з нею тісний зв'язок.

На цій землі за понад 120 років народилося не одне покоління нащадків тих переселенців. Багато хто з них узяв шлюб із представниками інших етнічних груп Бразилії. Проте, нове покоління виростає з Україною в серці. Бо й досі в сім'ях емігрантів, як скарб-оберіг, від батьків дітям передаються не лише вишиті чи гаптовані рушники, національні строї та старі сімейні світлини, а й читаний-перечитаний „Кобзар” Т. Шевченка, взятий в далеку дорогу за океан ще першими шукачами кращої долі.

Нині ж чимало молодих бразильців з українським корінням не володіє вільно українською, хоча щиро прагне збагнути мудрість Кобзарєвого слова, яка живила дух їхніх предків. Та й вільнолюбні корінні бразильці теж шанують Т. Шевченка як поета-борця, цікавляться його творчістю. До їхніх сердець також прокладає стежку книжка „Тарас Шевченко. Поет України”, адже текст у

ній подано українською та португальською мовами. Укладач та видавець – діаспорянин, почесний консул України у місті Паранагуа М. Чайковський.

Книжка гарно ілюстрована і складається з трьох розділів. Перший – це монографія про життя і творчість Поета, яку написав М. Чайковський. Другий містить вірші та поеми з „Кобзаря”, переклад яких португальською зробили славетні бразилійки українського походження: письменниця Віра Вовк (В. Селянська) та поетеса О. Колодій. У третьому розділі представлено есе про творчість Т. Шевченка і культового бразильського поета ХІХ століття А. Кастро де Алвеса.

Під час урочистої презентації пролунав гімн українців усього світу – „Реве та стогне Дніпр широкий” – у виконанні хору найстарішого в Бразилії українського фольклорного колективу „Барвінок” міста Куритіба. До гостей свята звернулася консул України в місті Куритіба Л. Мироненко, вона, зокрема, відмітила: „Що нас об’єднує? Одне етнічне коріння, а ще спільні духовні скарби, серед яких і поезія Тараса Шевченка. Світ його душі – у його віршах. Він вічний наш сучасник. Він єднає народи і континенти” [33].

Шевченківський рік, що триває, наповнений не тільки різноманітними подіями суспільно-політичного, культурно-історичного характеру, але й сюрпризами. Як інакше можна охарактеризувати факт виходу в світ у 2013 році у видавництві „Соборність”, Держава Ізраїль, „Шевченківського календаря”! Його автор – український письменник, який мешкає в Ізраїлі, О. Деко. Свого часу укладач календаря виступив ініціатором створення Спілки українських письменників Держави Ізраїль, яку наразі й очолює, невтомно працюючи на популяризацію української культури в світі.

Джерельний контекст „Календаря” – це максимально доступні видання і документи, розраховані на масового читача. На думку автора, сьогодні Т. Шевченко в Україні надто заакадемізований. А це видання дає можливість пізнати велич поета і художника, філософа й мислителя з глибокою мірою пізнання цікавого, повного патріотизму й трагізму життя Пророка, без будь-якого лукавства, з усіма людськими труднощами, що його супроводжували, й цим доповнити знання пересічного читача про того, хто стоїть на найвищій сходинці шаблів української літератури. Зокрема, О. Деко є прибічником концепції щодо „нового реального, не заполітизованого, не прикрашеного, не кон’юктурного шевченкознавства, у якому Шевченкові думки, слова та дії подаються так, як того волів поет і художник, а не так, як того хоче автор праці про Шевченка, аби догодити Системі”.

Як зазначив у передмові до книжки відомий український поет Д. Павличко, „Шевченківський календар” служитиме українському народові в Україні і в цілому світі. „Цей Календар – найточніша біографія людини, яка сформувала сто п’ятдесят років тому національну, справедливу, державницьку

ідею українства. А в часах, коли інтерес до України як до впливової європейської держави і тисячолітньої української культури зростатиме, значення цього твору важко переоцінити. Цей Календар, виданий поширеними мовами світу, вселить дар мови у пам'ятники Тарасові Шевченку, побудовані в багатьох столицях і містах планети. З цього Календаря Тарас Шевченко постає як борець за свободу, за рівноправ'є і єдність нації, за ті часи, коли на Землі нелюдів перевиховувала мова". До цих слів класика вітчизняної літератури важко щось додати [34, 35].

Безсумнівно, перелік культурно-просвітницьких заходів, якими діаспора зустріла знаменну дату, пов'язану із 200-річчям від дня народження Т. Шевченка, можна продовжувати й надалі та, на жаль, формат даної роботи не дозволяє відобразити весь масив святкових подій. Водночас, неможливо обійти увагою питання, як вплинув ювілейний рік на діяльність українських культурних центрів і національних громад деяких країн. Звісно, це лише окремі епізоди, тим не менш, вони є досить ілюстративними і, в цілому, показовими.

Один із таких прикладів – вшанування Кобзаря активістами Павлодарського Товариства української культури ім. Т. Шевченка (м. Павлодар, Казахстан), де свято шанують заповіт велета українського духу і, починаючи з 1993 року, щорічно віддають шану своєму знаному землякові. В 2014 році з ініціативи місцевої української громади разом із Секретаріатом обласної Асамблеї народу Казахстану, було розроблено річний цикл заходів під гаслом: „Шевченкіана крокує Надіртишшям”.

Особливо цими заходами була насичена перша декада березня: у школах та навчальних закладах області проведено Шевченківські уроки, в бібліотеках розгорнуто книжкові виставки з творами Т. Шевченка і творами про нього, у більшості цих закладів відбулися конкурси декламаторів, літературно-музичні програми, в ефірі обласного радіо вийшла радіопередача „Українська родина” з розповіддю про шляхи Кобзаря та піснями на його вірші.

У світлиці товариства влаштовано книжкову виставку, щосуботи проходить показ документальних та художніх відеофільмів на честь Кобзаря. В художніх школах обласного центру оголошено конкурси на кращий малюнок на шевченківську тематику.

Змістовні та насичені акції організували студенти Павлодарського державного університету ім. С. Торайгірова. Так, у конкурсі декламаторів творів поета українською, казахською, російською мовами взяли участь студенти різних національностей. Переможці цих літературних перегонів отримали дипломи, сувенірні портрети Т. Шевченка та коштовні подарунки обласного українського товариства. А під час літературно-музичної програми „Шевченко і Казахстан” було висвітлено роки перебування Кобзаря у

казахстанському краї, його творчість у цей період, спогади казахських літераторів та вчених про постать ювіляра.

Відомий казахський письменник Габіден Мустафін зазначав, що Т. Шевченко був першим поетом та художником на казахській землі, ставши відомим акином Таразі. Він фактично був і першим послом України в Казахстані. Тож не дивно, що в Шевченківських святах павлодарців беруть участь і чимало казахів [36].

Ні для кого не секрет, що українська діаспора в Росії – найбільша за чисельністю у світі. За даними останнього перепису, в РФ проживає близько 2 мільйонів етнічних українців, а громадські організації українців Росії завжди підтримували демократичний вибір України та її незалежність [37].

От і в Росошанському районі Воронежської області Росії громадськість вирішила провести серію святкових заходів, для чого тут було створено Шевченківський ювілейний комітет з питань організації Шевченківських днів.

Доля Тараса Григоровича склалася так, що більшу частину життя він провів на російській землі. Ще в п'ятнадцять років, будучи кріпаком поміщика Енгельгарда, він разом з дворовими поміщика покинув рідну Україну і переїхав до Санкт-Петербурга. Цікавим є факт, що літературна громадськість часто називає Т. Шевченка поетом і письменником України та Росії. Адже багато прози – повісті, щоденникові записи, – а також частина віршів Т. Шевченка написано російською мовою.

Автор біографічної повісті „Тарас Шевченко” М. Зоценко писав: „Шевченко став виразником духовного життя народу. Але його поезія не була тільки українською поезією. І не тому, що теми Шевченко не обмежувалися межами України, а тому, що його тема була близькою і необхідною темою для багатьох народів”.

Чарівність української пісні під склепінням виставкового залу в оточенні невибагливих мальовничих полотен, яскравих візерунків українського рушника, національних уборів-нарядів – так зустріла відвідувачів художня виставка, присвячена двохсотріччю Т. Шевченка в Росії. Художник-мистецтвознавець Б. Таранцев, виступаючи перед гостями, розповів про російсько-українську спрямованість виставки. Це – ілюстрації В. Коліуха до повісті „Зникла грамота” Н. В. Гоголя, пейзажні та жанрові роботи Н. Радевської, картина „Філософ Григорій Сковорода на Слобожанщині”, виконана в стилі, так званого „наївного мистецтва” І. Кветкіна тощо. Прикрасив виставку і портрет Т. Шевченка, представлений художником Б. Колесніковим.

Завершилися шевченківські дні виставою народного театру з села Морозівка. Цей заклад і його самодіяльні артисти – лауреати, дипломанти обласних та міжнародних конкурсів. До свята вони показали виставу „Підбрехач” за мотивами невеличкого гумористичного оповідання, яка

висвітлює побут і культуру української глибинки. Насолоджуючись майстерною грою акторів і дотепною постановкою, глядачі старшого віку згадували далекі сільські вечори, коли буквально в кожному клубі Воронезької області показували театральні постановки зрозумілою для всіх українсько-слобожанською говіркою, ніби їх взято просто з життя, і дуже дякували артистам за те, що вони повернули на сцену даремно призабуте.

Показово також, що влада регіону підтримала громадську ініціативу щодо увічнення пам'яті генія українського народу – в центральному міському сквері в Росоші вирішено встановити пам'ятник Т. Шевченку. Вважається, що втілення у життя цієї ідеї стане стимулом для посилення інтересу до вивчення історії і культури національних меншин, які проживають на території Воронезької області, сприятимуть духовному збагаченню суспільства, зміцненню міжнаціонального миру і злагоди в регіоні [38].

Життя і творчість Т. Шевченка переконливо доводять, що одна людина здатна зробити для своєї країни більше, аніж „озброєна до зубів армія”. Ми живемо у неспокійні часи, але віра в себе, свій народ, єднання навколо спільної мети допоможуть здолати всі перешкоди [39].

І, насамкінець, слід наголосити на тому, що Україна назавжди залишиться іншою після подій Євромайдану, у тому числі завдяки діаспорі, яка відіграла свою роль у підтримці України на шляху до свободи і гідності. Сьогодні вже можна ствердно казати, що на тлі цих подій та сьогоднішньої складної ситуації – нарешті для України викристалізувалася діаспора. Ми щодня бачимо потужну підтримку з різних куточків світу і розуміємо більш відчутно, що Україна не закінчується на кордонах.

Про те, як змінюється ця сама підтримка закордонного українства, бо ж „у вишиванках” робляться потужні речі, поділився своїми думками Юліян Гайда – українець з Чикаго, у 3-му поколінні народжений в Америці, журналіст, громадський діяч, один з наймолодших учасників Української капели бандуристів ім. Т. Шевченка і представник чиказького Євромайдану.

Ю. Гайда, за його ж виразом, мав честь взяти участь у засіданні Кабміну із представниками українських діаспорних громад цілого світу під головуванням віце-прем'єр-міністра України О. Сича (про хід і результати цього засідання згадується на початку цієї роботи). Ціль зустрічі полягала у визначенні напряму розвитку стосунків діаспори з Україною після Майдану. Вона породила важливе питання – яка нова функція діаспори тепер, коли Україна сама стала на шлях самоактуалізації після Революції гідності.

Нижченаведені тези формувалися в роздумах українця з Чикаго багато років та, особливо, протягом шести подорожей в Україну за останні чотири роки, під час участі у Майдані від грудня, у спілкуванні із заробітчанами у Західній Європі і з поколіннями діаспори в Північній Америці. Проте, саме

зустріч із віце-прем'єр-міністром нашоюхнула Ю. Гайду поділитися своїми спостереженнями щодо тих, хто вважає себе українцями світу. Його неупереджений погляд, наче ззовні, є дуже цінним для розуміння ролі діаспори в суспільно-політичному, економічному і культурному житті України і українців.

По-перше, до 1991 року слово „українське” лише означало мову і народно-етнічну ідентичність. Від моменту відновлення української державної незалежності майже 23 роки тому українцями стали вважатися всі, хто проживає на території України, незважаючи на їхню мову, релігію, етнічність та походження. Тож, громадяни України не мусять конче бути етнічними українцями, і конституція України бере цей факт до уваги, на відміну від постколоніальних ідей національних держав. Звісно, що Україна базується на географічній та культурній основі етнічних українців, але вона як сучасна європейська держава не може визначити себе як така, що має служити лише одній етнічній групі. На противагу наївному розумінню багатьох діаспорян, що етнічні групи чисто співпадають із міждержавними кордонами, багато етнічних груп вважають Україну рідною вже багато поколінь – євреї, роми, татари, а також поляки, угорці, закарпатські русини і росіяни. Американці і канадці часто не можуть зрозуміти цієї ідеї, бо ані Канада, ані США не були створені на основі етнічної групи.

По-друге, на відміну від української держави, українська діаспора є насправді етнічним явищем. Певною мірою світогляд, походження, родовід, цінності, дотримання звичаїв і мова визначають приналежність людини до етнічного народу. Коли етнічний народ отримує певні привілеї від держави або уряду, виникає ризик фашизму. Хоча українська держава носить таку ж назву з українською етнічною групою, вони обидві не є тим самим – Україна не належить діаспорі. Етнічні українці, що проживають за кордоном України, коли організують протести і туманно згадують „українців” у своїх промовах, не конче представляють усіх громадян України. На думку Ю. Гайди, діаспорі дуже бракує досвіду різноетнічних реалій сучасної України.

Третя теза Ю. Гайди полягає у тому, що Україна – це не музей мови й культури. Стаття одинадцята Конституції України пише: „Держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України”. Тобто Україна дійсно турбується про свою історію, і в той же час визначає себе як сучасну європейську державу, вбачаючи більшу потребу доглядати за своїми громадянами, дозволяючи їм самим виражати власну ідентичність.

Під час засідання із віце-прем'єр-міністром автор цих тез став свідком несправедливих, на його думку, нарікань представників українських громад

Греції й Італії на майже знищену владу України. Заробітчани в тих країнах стривожені бездіяльністю української влади щодо розвитку українських шкіл, газет і культурних організацій. Натомість старші громади українців США і Канади вже понад сто років знають (але мабуть в останній час забувають), що збереження мови, культури і народно-етнічної ідентичності є виключно відповідальністю кожної окремої людини. Беручи приклад із неофіційного гасла Українського Католицького Університету „Візьми і зроби”, діаспора має самостійно брати відповідальність на себе без сподівання на допомогу української держави. Тут слід згадати, як діаспорні громади існували до 1991 року.

На переконання Ю. Гайди, росіяни й російськомовні українці так само можуть бути патріотами України. Це ще одна, мабуть, несподівана для багатьох україномовних патріотів у діаспорі теза, але людина може любити Україну, її культуру, не володіючи при цьому українською мовою. Так само як англійська мова стала засобом українського спілкування в Північній Америці, російська – рідною для тих, хто занурений у російськомовне середовище. За це не можна нікого судити. В історії розвитку сучасного суспільства існує достатньо прикладів, коли етнічна ідентичність не опирається виключно на мовну основу – чи то ірландці, що говорять між собою англійською, чи то „Боже Благослови Америку”, що співають іспанською мовою у Каліфорнії, чи то приклад переваги ідишу над івритом для євреїв-ашкеназів.

Остання теза українця діаспори про те, що сучасна Україна надзвичайно заборгувала своїй етнічній діаспорі: „Мене інколи судять, вважаючи, що я занадто перебільшую роль діаспори. Втім сам я вірю, що діаспора може бути і конструктивною, і шкідливою силою одночасно”. Блаженніший Святослав, глава Української Греко-Католицької Церкви наголосив на цьому під час промови в Канаді, дякуючи діаспорі за звернення уваги політиків до українського питання: „Ми вдячні, що ви стали такими важливими провідниками у Канаді та США, бо ви допомогли цим державам стати союзниками України у боротьбі за свободу і людську гідність, але правильніша роль нашої діаспори – не жити для України, а просто жити, бути сильним і жвавим мостом між країною вашого громадянства і країною вашого походження”.

Вибір, який стоїть сьогодні перед українською діаспорою, полягає у тому, чи вона буде спрямувати свою продуктивність на користь нової України, чи не буде сліпо сприймати нові реалії України і натомість фокусуватиметься на вигаданому і замороженому в часі сприйнятті якою є і „повинна” бути Україна [40].

Нещодавно в Українському домі в Нью-Йорку, США, Міністр культури проводив зустріч з українською громадою. На своїй сторінці у Фейсбук

(<https://www.facebook.com/Yevhen.Nyschuk>) він написав так: „Говорили про те, перед якими викликами постала і Україна в цілому, і наша культурна сфера, громадянське суспільство після Майдану, про артистів, що перебувають з мистецькими акціями у зоні АТО, та ув'язненого режисера О. Сенцова, про волонтерські рухи і розвиток читання, роботу Міністерства культури та перспективи і реальні проекти майбутньої співпраці, зокрема і такі, що пов'язані з відродженням Національної кіностудії ім. Олександра Довженка. Говорили також про інформаційну війну та цензуру не на культуру, а на кремлівську пропаганду і те, яким чином заповнити інформаційний простір українським культурним продуктом. І, найголовніше, як Україна втратила ген страху, та як дорого ми зараз платимо за свою Незалежність. Про ту непросту ситуацію, яка постала у світі через агресію Кремля, хижу імперську руку та наслідки цього зла, які ми нині маємо на Сході. Україна – форпост світу, і саме зараз Європа і світ мають стати солідарними з нами, аби разом завершити цю непроголошену третю світову війну!”.

Міністр висловив свою вдячність українцям діаспори за теплий прийом і ту велику кількість запитань і небайдужих коментарів, за підтримку, яку нині проявляє як українська громада у США, так і американське суспільство. „Це надзвичайно важливо і це дає надію, що разом ми все здолаємо” – переконаний Є. Нищук.

Сьогодні українська діаспора є найактивнішим партнером України у її прагненні стати політичною частиною об'єднаної Європи. З цієї позиції доцільно переглянути особливості взаємодії нашої держави із закордонним українством. Отже, урядові України варто перейти від декларативної політики до реальної співпраці із зарубіжними українськими спільнотами, спрямовану на матеріальну і духовну підтримку українського зарубіжжя, забезпечення нормативно-правової, інституційної, фінансової та інформаційної бази для реалізації державних програм з розвитку співробітництва з діаспорними осередками. Важливим тут є вивчення прогресивного досвіду зарубіжних країн із окресленої проблематики, що є перспективним напрямом для подальших наукових досліджень. Активізація невикористаного ресурсу українського зарубіжжя може відіграти ключову роль у реалізації євроінтеграційних устремлінь Української держави [1].

Список першоджерел

1. Луцишин Г. І. Українська діаспора: новітні тенденції впливу на процес національної консолідації / Галина Іванівна Луцишин // Вісн. Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. – 2013. – № 1. – С. 252–256.

2. Мазука Л. І. Українська держава та світове українство: актуальні питання, потенціал та перспективи взаємодії / Л. І. Мазука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/-ukr_depzh-8f19d.pdf
3. Україна. Закони. Про культуру : Закон України : затв. 14 груд. 2010 р. № 2778–IV // *Голос України*. – 2011. – 12 січ. – С. 12 – 13.
4. Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/682-2012-п].
5. Луцишин Г. Українська діаспора : новітні тенденції впливу на процес національної консолідації / Г. Луцишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Vdakk/2013_1/62.pdf].
6. Гарагонич В. Вплив діаспори на розвиток транскордонного співробітництва / В. Гарагонич // *Історичний архів. Наукові студії : Збірник наукових праць*. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип. 5. – С. 100–103.
7. Контакт із діаспорою стає тіснішим : 20-мільйонний Світовий Конгрес Українців зголосився лобювати інтереси нашої держави за кордоном / відділ новин „Урядового кур’єру” // *Уряд. кур’єр*. – 2014. – 26 берез. – С. 2.
8. Земляки не залишаються осторонь / відділ новин „Урядового кур’єру” // *Уряд. кур’єр*. – 2014. – 29 серп.
9. Президент Світового Конгресу Українців зустрівся з прем’єр-міністром України та підписав Меморандум про співпрацю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrainianworldcongress.org/news.php/news>
10. Брухаль Г. Діаспора готова допомагати / Г. Брухаль // *Голос України*. – 2014. – 29 серп.
11. Ісаченко С. Світове українство в єдиному інформпросторі / С. Ісаченко // *Уряд. кур’єр*. – 2014. – 5 верес.
12. Молодь української діаспори відвідає форум на Прикарпатті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://styknews.info/novyny/sotsium/-2014/08/08/molod-ukrainskoi-diaspory-vidvidaie-forum-na-prykarpatti>
13. Ратушний М. Михайло Ратушний: „Головне – зберегти Україну через збереження національної ідентичності українців” / Михайло Ратушний ; [спілкувалася] Л. Чечель // *Культура і життя*. – 2014. – 11 квіт. – С. 7.
14. У Кабміні ініціюють створення окремого держоргану з питань української діаспори [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/news/politics/v-kabmine-initsiiruyut-sozdanie-otdelnogo-gosorgana-po-29082014145800>

15. Міністр культури зустрівся з представниками української діаспори Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/371708>
16. Міністр культури відвідав український дитячий центр „Барвінок” в штаті Нью-Йорк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/371925>
17. Мігус С. Форум надії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nasze-slowo.pl/> -
18. Наш Шевченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2236/file.pdf>
19. СКУ встановив ювілейну відзнаку „200 років з дня народження Тараса Шевченка” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrainianworldcongress.org/block.php/block_id/49
20. Проект „Пересувні виставки мистецьких творів на шевченківську тематику” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrainianworldcongress.org/index.php/id/642/lang/ua>
21. „До вас їде український Миколай”: культурно-мистецька акція для дітей закордонних українців [організована Міністерством культури України та Товариством зв'язків із українцями за межами країни „Україна–Світ”] : [інформація] // Культура і життя. – 2014. – 17 січ. – С. 2.
22. Концепція проекту „Відкриймо для України українську діаспору” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mio.k.lviv.ua/>
23. Проект „Пізнаємо Шевченка разом!” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mio.k.lviv.ua/index.php?option=com>
24. Діти з усього світу читають „Кобзар” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidia.org/2013/12334>
25. 200-ліття Шевченка флеш-мобом відзначили 23 країни світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidia.org/2014/21477>
26. Сінельнікова В. „Землякам моїм в Україні і не в Україні...” / Валентина Сінельнікова // Культура і життя. – 2014. – 18 квіт. – С. 8.
27. Ніколаєва Т. Архів української діаспори: від мрії до реальності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaculture.com/uk/publications>
28. Тарас Шевченко – об'єднуюче начало українців у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidia.org/2014/24506>
29. Виставка „Біля витоків світового конгресу вільних українців” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaculture.com/uk/news/3880>
30. Килимник Ю. Життя, віддане Шевченку : український меценат із Канади Василь Іваницький [1918–2005] – організатор будівництва пам'ятників Кобзарю в різних країнах / Юрій Килимник // День. – 2014. – 21–22 лют. – С. 14.

31. Українці у Вашингтоні вшанували 50-річчя пам'ятника Шевченку. – Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ridna.ua/2014/06/ukrajintsi-u-vashynhtoni-vshanuvaly-50-richchya->
32. Відкриття погруддя Т. Шевченка у Канаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrainianworldcongress.org/index.php/id/658>
33. Кощенко О. „Кобзар” єднає континенти / Олена Кощенко // Сіл. вісті. – 2014. – 4 квіт.
34. Сапон В. Про „Шевченківський календар” [видавництва „Соборність”, Ізраїль] і його автора / Володимир Сапон // Десн. правда. – 2014. – 30 січ. – С. 6.
35. Ще раз про Олександра Деко і його „Шевченківський календар” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bukvoid.com.ua/reviews/books-/2014/04/15/081043.html>
36. Голованчук М. Шевченкіана крокує Надіртишшям / Михайло Голованчук // Сл. Просвіти. – 2014. – 27 берез. – 2 квіт. – С. 9.
37. „Українці Москви”: організаціями діаспори в Росії часто керують українофоби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidia.org/-2014/24652>
38. Шевченковские дни в Россошанском районе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pereveslo-vrn.com/?p=953#more-953>
39. Окупація. Просвітяни відзначають 200-річчя Шевченка // Слово Просвіти. – 2014. – № 10. – С. 1–2.
40. 5 хибних уявлень діаспори про постмайданну Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidia.org/2014/24373>

Матеріал підготувала

Шлепакова Т. Л.
голов. бібліограф
відділу наукового аналізу
і узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***
Підписано до друку 09.10.2014. Обл.-вид. арк. 1,75. Б/т. Зам. 116 . Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12